

UDK: 347.9:347.7(497.11) ; 347.998.4

CERIF: S142, S144

ТИП РАДА: ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.5937/PiP2003055C

др Александар ЂИРИЋ*
редовни професор на Департману за правне науке
Државног универзитета у Новом Пазару, раније редовни професор
Правног факултета Универзитета у Нишу, арбитар и потпредседник
Сталне арбитраже при Привредној комори Србије

(НЕ)ЕФИКАСНОСТ СУДСТВА У МАТЕРИЈИ ПРИВРЕДНИХ СПОРОВА

Fiat iustitia, pereat mundus!

Нека буде правда, макар пропао свет!

Сажетак

У уводу рада аутор излаже ставове у вези са значајем и улојом права као тековине од значаја за чистијав животи, привреду и односе у сваком друштву и држави. Израћањима настоји да пронађе везу између права и правде, крајко се позивајући на схваћања Платона, Аристотела и Сокраћа. Аутор сматра да је задатак судије да у вршењу тешке, часне и одговорне функције процес просуђивања заснива пре свега на законитом тумачењу правде, у циљу ојклањања спорова и успостављања стања мира у друштву и држави.

Циљ рада је да уз анализе изабраних случајева, који представљају примере лоше судске праксе у привредним стварима, укаже на неопходност јојачане контролне функције којом судска власт располаже како

* Електронска адреса аутора: aciric@prafak.ni.ac.rs.

у самом процеси суђења, тако и мерама ван тог процеса, како би се искоренила појава злоупотребе поверења оклоњеној суду, постоје права на слободно судијско уверење судије.

Кључне речи: Привредни судови. – Привредни судови. – Судска власт. – Судска пракса. – Надлежности у предметима Привредној суду у Приштини. – Парнични процеси. – Незаконито поступање извршној суду. – Слободно судијско уверење. – Забрана злоупотребе процесних овлашћења.

I Увод

Претпоставка ефикасног, складног и напредног функционисања друштва је поступање сагласно његовим важећим прописаним правилима. Правила понашања утврђује држава, која истовремено брине о њиховом поштовању и спровођењу. Законодавна власт креира правне норме, извршна их дистрибуира свим својим члановима и стара се о спровођењу, а судска власт санкционише њихово кршење.

Право није само норма. Оно је читав живот и систем вредности. Право уређује друштвене односе који нису имуни од повреде како општедруштвених, заједничких, тако и појединачних законом заштићених интереса. Задатак је судске власти да спроводи корективну правду, чији је циљ очување равнотеже у нарушеним односима еквиваленције услед кршења дистрибутивне правде. На тај начин се успоставља веза између права и правде, која даје основа да се право дефинише као „уметност доброте и једнакости – правде“ – *Ius est ars boni et aequi*.

Аристотел је правду делио на дистрибутивну и корективну (комутативну). Државна законодавна власт најпре доношењем и каснијом применом закона врши расподелу (дистрибуцију) права и правде свим својим поданицима. *Платон* је дефинисао правду као „праведност која пружа власт појединцима над оним шта коме припада.“ Правда је души оно што је здравље телу. Неправда је зло које настаје између човека и природе, или између човека и његове сопствене природе, или између човека и других људи. Правда у држави је мера између мудрости, храбрости, умерености и других врлина. Она је израз здравља духа једне заједнице. Држава која не испуњава правду је болесна и на путу је да пропадне. *Сократ* говори да је праведност државотворна врлина и мудрост. Неправда, неваљалство и незнање сеју мржњу.

Правда, дакле, подразумева стање у друштвеним односима у којима влада поштена и непристрасна равнотежа интереса. У савременом

свету, посебно у обављању привредно-правне делатности, постоји латентна тензија између дистрибутивне правде, која правним нормама поставља опште оквире и границе поступања у начину обављања привредне делатности, са једне, и стицању профита, као њеног коначног циља, са друге стране.

У правном систему Србије, судови су овлашћени да решавају спорове из односа различите врсте између физичких и/или правних лица, који настају поводом повреде правних правила у дистрибуцији и примени дистрибутивне правде. Судска власт је овлашћена и дужна да успоставља равнотежу у нарушеној еквиваленцији дистрибутивне правде у свим сферама друштвених односа, укључујући и *привреду*. Судови су, дакле, субјекти којима држава и друштво поверава улогу носиоца корективне правде. Ту врсту правде судови не остварују по службеној дужности. Они то чине по захтеву, односно тужби припадника друштва (лат. *actio popularis*).

Право на тужбу је израз права на приступ суду. Оно припада сваком члану заједнице који сматра да му је неки други припадник те заједнице повредио очекивања утемељена на дистрибутивној правди државе. Појединачно право на тужбу, дакле, произлази из интереса, очекивања сваког од чланова друштвене заједнице да ће се сви други њени чланови понашати сагласно правилима правде коју је држава дистрибуирала. Сваки држављанин заједнице, а под дејством начела националног третмана и једнакости као универзалне руководне идеје читаве планете и лице са страним држављанством, као и апатрид, који остварује субјективна права на територији на којој судска власт врши функцију, има право на приступ суду. То право је универзално и зајемчено је уставима свих држава света, као и регионалним и универзалним међународним правним актима.

Овај рад има за циљ да, сагласно тематици Конференције Удружења правника у привреди Републике Србије – „*Привредна друштва и привредно судство*“, уз анализе изабраних случајева из судске праксе кандидује нека од покренутих питања за даље анализе и оцене. Надлежни државни правосудни органи и судска власт имају одговорност да мерама ефикасне контроле, како у процесу суђења, тако сходно и овлашћењима изван суђења, утврде који су стварни етиолошки узроци све чешћих лоших примера у судској пракси „независних и самосталних судова и судија“. Дакле, по свом опсегу, анализирајући само појавне слабости у појединим конкретним случајевима из судске праксе, рад смо посветили само феноменолошким аспектима проблема. То имплицира да он нема за циљ да се анализом изабраних случајева из судске праксе, који су сами по себи штетна и непожељна друштвена појава,

апстрахују коначни закључци о правној сигурности и предвидљивости услова пословања привредних субјеката – носилаца економског развоја.

II О начинима решавања привредних спорова

Ефикасан начин решавања спорова је незаобилазан услов предвидљивости, планирања и стабилности укупног амбијента у коме се одвија унутрашњи и међународни привредни промет. Узроци настанка спорова у овој области су бројни, а механизми њиховог решавања су различити – могу бити ванправни, правни, вансудски и судски.

Поступци преговора, медијације и посредовања се сврставају у вансудски или миран начин решавања спорова. За случај да стране не реше спор мирним путем, или ако оне не желе да користе такве механизме, поставља се питање ко ће решити њихов спор. Одговор на ово питање упућује на неутралну, непристрасну и независну трећу страну, орган правосуђа – суд.

Судови се класификују на државне и недржавне (изабрани судови и арбитраже). Државни судови су самостални и независни државни органи који штите законом утврђена права и интересе правних субјеката. Недржавни судови – арбитраже и други изабрани судови су органи аутономног, приватноправног и недржавног правосуђа, чији је механизам функционисања максимално прилагођен потребама привреде. Неспорна је чињеница да наши привредници у недопустиво занемарљивој мери користе арбитражни начин решавања домаћих и међународних привредних спорова.

Исти привредни спор, био он унутрашњег или међународног карактера, може бити предмет решавања у меритуму само у поступку пред једним правосудним форумом: надлежним државним судом или пред арбитражом. Презумпција је закона да у одсуству споразума странака о надлежном форуму спор решава стварно и месно надлежни државни суд.

Разлози целисходности упућују на потребу уговорних страна да оне још у фази преговора за закључење уговора, како у унутрашњем, тако и у међународном промету, преговарају и уговором дефинишу да ли ће за решавање њиховог евентуалног спора бити надлежан државни суд или арбитража. Стране то питање могу уредити и након настанка спора посебним споразумом, ван основног уговора. Међутим, таква могућност уговарања надлежности је оптерећена неповољним амбијентом услед насталог спора, због чега се она у пракси знатно ређе примењује.

Дакле, у односу на арбитрабилне спорове, стране имају право избора правосудног форума. Начелно, оне могу сагласношћу воља, за спорове који не припадају искључивој надлежности државног суда, дерогирати његову надлежност и конституисати надлежност арбитраже. Често се дешава да уговорне стране не посвете довољно пажње питању начина решавања њиховог евентуалног спора.

Механизам решавања спорова пред државним судовима је, у првом реду, израз вршења судске државне власти. За разлику од њега, арбитражни начин решавања привредних спорова је својеврстан вид уважавања интереса самих странака, са механизмом који је прилагођен њиховим потребама и које су компатибилне и са интересима саме државе. Услед тога, држава на основу закона допушта арбитражни начин решавања спорова из пословних односа у областима које нису у искључивој надлежности редовних судова. Арбитраже су интегрисане у државно правосуђе као његов подсистем.

Могућност веће концентрације спорова у арбитражном поступку, непосреднија комуникација странака са арбитражом, мањи формализам поступка, већа аутономија странака и брзина поступка су само неке од карактеристика које арбитражни начин решавања спорова чине повољним за учеснике привредно-правног промета. Овим карактеристикама треба придодати и предности попут права странака на избор арбитра у чију непристрасност и стручност верују, затим неутралност арбитраже и, свакако, ефикасност арбитражног начина решавања спорова уз умерене трошкове, што омогућава ефикаснију и најчешће јефтинију алтернативу решавања привредних спорова од поступка њиховог решавања пред државним судовима. Не треба занемарити ни да су поверљивост и заштита приватности такође важни разлози због којих привредници треба да преферирају арбитражни начин решавања спорова. Поред тога, арбитражне одлуке су коначне, јер не постоји могућност жалбе, чиме је на минимум сведена могућност одуговлачења поступка и одлагања извршења арбитражне одлуке. На крају, али не и најмање важно, арбитражне одлуке се ефикасније извршавају у иностранству у поређењу са извршењем пресуда националних судова. Уговарање надлежности арбитраже, као форума за решавање привредних спорова, се у пракси домаћих привредних субјеката користи у недовољној мери.¹

1 О потреби чешћег уговарања надлежности арбитраже и о предностима решавања спорова пред Сталном арбитражом при Привредној комори Србије вид. Александар Ђирић, „Решавање спорова у националном и међународном привредном промету – не пропустите своје право на арбитражу“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2018, 66–94. Централни део рада је посвећен предностима арбитражног начина решавања спорова у односу на њихово решавање пред државним судовима, што

III Анализа примера судског начина решавања привредно-правних спорова

У даљем излагању осврнућемо се на поједине одлуке привредних судова, као форума посебне надлежности,² а такође и на поступке пред судовима опште надлежности са споровима који имају обележја привредно-правног односа. Њихова је заједничка карактеристика што се сви сврставају у примере лоше судске праксе.

1. Одлука суда о компетенцији-компетенције³ у привредно-правној материји из предмета са територије АП Косово и Метохија

Бројни судски предмети у правним стварима које су биле у надлежности привредних и других судова на територији Косова и Метохије, из периода када је та територија била у саставу јединственог правосудног система Србије, ни након више од две деценије још увек нису окончани. За анализу смо изабрали предмет из извршног судског поступка, који је управо као извршни и најсензитивнији.

На основу правноснажне и извршне пресуде Привредног суда у Приштини од 1. 2. 1996. године, тај суд је, у својству извршног, решењем од 20. 5. 1996. године дозволио извршење на имовини извршног дужника. Због општепознатих околности на Косову и Метохији, Привредни суд у Приштини никада није спровео извршење сагласно донетом решењу нити је поверилац успео да се наплати од дужника на други начин.

имплицира два параметра: први се тиче предности арбитражног начина решавања спорова, а други констатације да је примена овог механизма у Србији, супротно тенденцијама у свету, готово занемарљива. Један исти спор, био он националног или међународног карактера, може бити предмет решавања само пред једним правосудним форумом – пред судом или пред арбитражом. Решавање спора пред државним судом је, у првом реду, израз вршења државне судске власти. За разлику од њега, арбитраже (било сталне или *ad hoc*) су органи приватноправног, недржавног правосуђа.

2 Вид. Закон о уређењу судова, *Службени гласник РС*, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 – др. закон, 78/2011 – др. закон, 101/2011, 101/2013, 40/2015 – др. закон, 106/2015, 13/2016, 108/2016, 113/2017, 65/2018 – одлука УС, 87/2018 и 88/2018 – одлука УС, чл. 11.

3 О употреби израза „компетенција-компетенција“ вид. Мирко Василевич, Александар Чирич, „Арбитражно соглашение и доктрина „компетенции-компетенции“: современные тенденции“, *Международный коммерческий арбитраж: вызовы современности* (ур. Н. Ф. Селивон, Т. Г. Захарченко, К. О. Даценко), Киев, 2017, 57–74.

Крајем 2008. године, надлежност за поступање у свим предметима Привредног суда у Приштини је на основу Закона о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава⁴ делегирана Привредном суду у Краљеву, као стварно и месно надлежном суду за поступање у привредно-правној материји,⁵ па и за спровођење предметног извршења. Привредни суд у Краљеву никада није предузео било какву радњу у вези са спровођењем извршења решења од 20. 5. 1996. године. На бројна обраћања повериоца Привредном суду у Приштини и Привредном суду у Краљеву, са истим питањем – где се налазе списи Предмета, судови су ћутали.

Законом о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава из 2013. године,⁶ надлежност Привредног суда у Краљеву у вези са поступањем у свим нерешеним предметима Привредног суда из Приштине делегирана је Привредном суду у Нишу.

Подносилац је, у намери да заштити своје законом гарантовано право на суђење у разумном року, сагласно чл. 3 ст. 1 Закона о заштити права на суђење у разумном року,⁷ 2019. године поднео Привредном суду у Нишу приговор ради убрзања поступка. Суд је прихватио надлежност, па је по службеној дужности прибавио доказе од суда у Краљеву и писарнице суда у Нишу, након чега је у образложењу решења донетом по приговору странке констатовао да „овом суду није предат предмет суда у Приштини“.

Привредни суд у Нишу је решењима одбацио три истоветна приговора подносиоца, понављајући наводе да је то учинио „...због тога што подносилац није приложио *доказе да се њредмеи* налази у Привредном суду у Нишу.“ Суд није навео ни један други разлог, иако је знао да такав доказ странка из објективних разлога није могла да наведе, искључиво без икаквог свог доприноса, већ услед пропуста у раду судова.

Иначе, начелно, суд је могао и да одбије предлог. У том случају би, сагласно члану 14 Закона о заштити права на суђење у разумном року, странка имала право на жалбу Привредном апелационом суду. Суд је сва три предлога три пута одбацио без суштинског образложења, и уз потпуно грубо игнорисање релевантне аргументације странке. Како сагласно наведеном закону против решења о одбацивању приговора није

4 Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, *Службени гласник РС*, бр. 116/2008.

5 Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, чл. 13.

6 Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, *Службени гласник РС*, бр. 101/2013.

7 Закон о заштити права на суђење у разумном року, *Службени гласник РС*, бр. 40/2015.

дозвољена жалба,⁸ суд је ускратио странци могућност двостепености одлучивања о њеном праву.

Члан 8 став 3 Закона о заштити права на суђење у разумном року препушта суду да удели или ускрати право странке на правни лек, зајемчено чл. 36 ст. 2 Устава Републике Србије, према коме свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или законом заснованом интересу.⁹ У конкретном случају је одлучивано о праву на законом заснованом интересу, а последично и о другим темељним правима, укључујући и право на приступ суду – подношење тужбе, право на имовину и друга права.

Поступајући суд је имао овлашћење и дужност да очигледну правну празнину и недостатак у Закону превазиђе сагласно чл. 142 Устава, тако да се обезбеди двостепеност, чиме би се обезбедила гаранција из чл. 36 Устава и чл. 13 Конвенције за заштиту људских права и слобода, која је саставни део правног поретка Србије.¹⁰ Уместо тога, суд је пропуштањем такве могућности највише допринео да његова очигледно незаконита одлука избегне судску контролу Привредног апелационог суда по жалби странке.

Из делимичне анализе описаног случаја се показује да је суд поступио противзаконито из мноштва разлога. Чињеница је, коју је суд експлицитно констатовао, да је дошло до губитка предмета Привредног суда у Приштини, који се налазио у притежању судских власти Републике Србије.

Судски пословник изричито предвиђа: „Кад су у питању предмети по којима је поступак у току, поступак за обнављање покреће суд код кога је предмет изгубљен, уништен или оштећен решењем *ио службеној дужности*.“¹¹ Поред Пословника, обавезу суда на покретање поступка по службеној дужности за обнову списка изгубљеног предмета *неуишћеном чини* и изричит и јасан став Уставног суда о примени и тумачењу прописа, који је обавезан за све судове.¹²

8 Закон о заштити права на суђење у разумном року, чл. 8 ст. 3.

9 Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006.

10 Конвенција за заштиту људских права и слобода из 1950. године (*Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*). О овоме вид. и Јасминка Обућина, „(Не)намирјење извршног повериоца применом чл. 153 Закона о извршењу и обезбеђењу“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2019, 688.

11 Судски пословник – Пословник, *Службени гласник РС*, бр. 110/2009, 70/2011, 19/2012, 89/2013, 96/2015, 104/2015, 113/2015 – испр., 39/2016, 56/2016, 77/2016, 16/2018, 78/2018 и 43/2019, чл. 131 ст. 3.

12 Подносилац је приговором иницирао и позвао суд да спроведе поступак обнављања списка предмета по службеној дужности и у том циљу је указао да нема законских

Према ставу Великог већа Уставног суда из одлуке од 11. 7. 2013. године у предмету Уж-3400/2010, на коју се подносилац позвао у судском поступку:

„Чињеница да, након окончања НАТО бомбардовања 1999. године, списи предмета... нису измештени са територије АП Косово и Метохија, *не може бити ојравдани разлој за њејосћујање надлежних судова*. Ово стога што је одредбама сва три судска пословника, која су се примењивала од 1999. године па до данас, била прописана обавеза суда да, у предметима у којима је поступак у току, поступак за обнављање списка покрене решењем по службеној дужности.“¹³

Упркос кристално јасној чињеничној и правној ситуацији, недвосмисленој судској пракси, експлицитном ставу Уставног суда, исцрпној аргументацији и неспорним доказима странке, Привредни суд у Нишу је поступио на начин којим, у суштинском смислу, санкционише извршног повериоца, коме је самим протеком рока од 24 године повређено право на правично суђење услед поступања органа судске власти. Пропусте у раду судских органа суд је приписао странци, санкционишући је на нарочито тежак начин – ускраћивањем права на приступ суду, са имовинским последицама које имају сва обележја конфискације имовине.

Без навођења иједног ваљаног разлога, указујући једино на чињеницу да *џиом суду није љредгај љредмеј из суда у Пришћини (И.*

сметњи да суд без одлагања спроведе поступак. Подносилац је навео разлоге који обавезују суд да по службеној дужности покрене поступак и приложио је све релевантне доказе са снагом оригинала, укључујући и оригинал примерак решења о дозволи извршења.

- 13 Одлука Уставног суда, Уж-3400/2010 од 11. 7. 2013. године, доступно на адреси: <https://sirius.rs/cyr/praksa/ndKtKg>, 17. 4. 2020, интернет извор без броја стране.

Наведеном одлуком Уставни суд констатује: „Подносилац уставне жалбе бр. 3400/2010 је навео да парнични поступак, који се раније водио пред Општинским судом у Ђилану, који је измештен у Врање, још увек није окончан. Уставни суд је у спроведеном поступку дописом од 5. априла 2013. године затражио од Основног суда у Врању да достави списе предмета Општинског суда у Ђилану П. 20/97 ради поступања по уставној жалби. Дописом од 15. маја 2013. године, Основни суд у Врању је обавестио Уставни суд да се тражени списи предмета не налазе у том суду, јер је Основни суд у Врању преузео предмете Општинског суда у Ђилану почев од 2000. до 2009. године, док предмете из ранијих година тај суд није преузео.“ Уставни суд је наведеном одлуком подвукао обавезу суда да примени релевантне одредбе Пословника: „Судским пословником (*Службени гласник РС*, бр. 110/09, 70/11 и 19/12) је прописано: ако се поједини уписници, предмети или делови списка изгубе, а ни после свестраног тражења не могу се пронаћи, или се униште или тако оштете да су неупотребљиви, *џокренуће се џосћујајак за њихово обнављање*; да се обнављање списка спроводи по правилима ванпарничног поступка, сходном *џрименом одредаба које уређују џоничијај исцрава*; да када су у питању предмети по којима је поступак у току, *џосћујајак за обнављање џокреће суд решењем џо службеној дужности* (курзив аутор).“

бр. 1602/1996), суд је своју одлуку оставио без икаквог суштинског образложења и одбацио захтев подносиоца. На потпуно непримерен и нарочито груб начин, суд не само да није уважио ставове и праксу Уставног суда, на шта је био обавезан, већ је одлуку оставио без суштинског образложења. Ни једном једином речи није коментарисао праксу Уставног суда на коју се странка позвала и која је за суд обавезујућа. Без било каквог образложења остали су и сви заједно и сваки појединачно понуђен релевантни доказ у писаној форми са снагом оригинала.

У наведеном примеру је дошло до тешког облика повреде Уставом и међународним актима универзално признатог људског права на приступ суду, што имплицира повреду и читавог низа других темељних људских права. Поступање суда излази из оквира права на слободно судијско уверење, као и права на грешку.

2. Утврђивање вредности предмета спора и накнада парничних трошкова

У вези са колебљивом праксом судова о утицају вредности предмета спора на висину одмеравања парничних трошкова у поступцима са већим бројем супарничара, анализу случаја започињемо ставовима са Двадесет шестог саветовања судија Привредних судова Србије, одржаног на Златибору септембра 2018. године.

а) Циљаји и циљања на Саветовању

„У спору више Тужилаца, који нису нужни и заједнички супарничари, висина предмета спора је утврђена према збиру свих тужбених захтева. Сви тужиоци имају истог пуномоћника – адвоката. Тужбени захтеви су усвојени. Како обрачунати трошкове за заступање тужилаца? Да ли накнаду за заступање за сваку радњу утврдити према вредности првог појединачног тужбеног захтева, па затим увећати за 50% за сваког наредног тужиоца, односно за 50% накнаде према висини тужбених захтева сваког наредног тужиоца? Или, тужиоцима припада и накнада према висини збира тужбених захтева и увећање од 50% за сваког наредног тужиоца, такође према висини збира тужбених захтева?“

б) Циљаји одговора

„У конкретном случају, висина предмета спора се утврђује према збиру свих тужбених захтева. Дакле, према тако утврђеној висини тужбених захтева, награда адвоката се додатно увећава за сваку радњу

која је предвиђена за по 50% за другу и сваку наредну странку у односу на сваку процесну радњу посебно, и то у тренутку када се процесна радња предузима. Ово значи да се награда за заступање једне странке према исказаној висини збира тужбених захтева увећава у проценту који одговара броју странака које адвокат заступа, у тренутку када се процесна радња предузима.¹⁴

в) Примери из праксе различитих већа истог привредног суда

1) Први пример

У предмету Привредног суда у Нишу донета је 13. 11. 2019. године одлука у спору тужилаца – физичких лица, акционара, добровољних активних супарничара (нису нужни, А. Ђ.) против страног акционарског друштва ради откупа акција у циљном акционарском друштву. *Тужиоци су у тужби одредили вредности предмета спора и главне тужбене захтева* на основу збира вредности свих појединих тужбених захтева јединствених добровољних супарничара *на износ од 13.000.000,00 динара*. Првостепени суд је, од покретања поступка до његовог завршетка, у сваком погледу, случај третирао спором велике вредности.

Сагласно чл. 487 ст. 1 ЗПП, споровима мале вредности у поступку пред привредним судовима се сматрају они чија су потраживања у новцу, која не прелазе динарску противвредност од 30.000 евра по средњем курсу НБС на дан подношења тужбе.¹⁵ У конкретном случају, означена вредност тужбеног захтева је, по званичном курсу НБС, петоструко прелазила назначену противвредност. Ни сам тужени се до упуштања у расправљање о главној ствари, а ни током поступка нити до његовог окончања, није противио тачности означене висине захтева, односно вредности предмета спора у тужби.

Суд је спровео редовни поступак, а не поступак који се примењује код спорова мале вредности. Суд је доставио тужбу на одговор туженом, док се у поступку решавања привредних спорова мале вредности тужба не доставља на одговор.¹⁶ Неспорно је да суд није доводио у питање означену вредност предмета спора, не сматрајући да је она сувише високо или сувише ниско постављена. Суд је такав став потврдио и одлуком о висини судских такси, руководећи се напред наведеном вредношћу

14 Извод из јавно подељеног Материјала са Двадесет шестог саветовања судија Привредних судова Републике Србије на Златибору, септембар 2018, доступно у архиви аутора.

15 Закон о парничном поступку – ЗПП, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018 и 18/2020.

16 ЗПП, чл. 487 ст. 4.

спора у тужби, коју је констатовао и у уводу своје пресуде, опредељујући максималан износ таксе за тужбу и таксе за првостепену пресуду сагласно у тужби означеној вредности предмета спора.

За случај да је тужилац сувише високо или сувише ниско означио вредност предмета спора, суд је дужан да *најкасније на њрипретном рочишћу*, а ако оно није одржано, онда *на рочишћу за главну расправу*, пре почетка расправљања о главној ствари *брзо и на њододан начин* провери тачност означене вредности и *ушврди вредности њредмета спора*.¹⁷ Судска пракса и ставови највиших судских инстанци у вези са применом цитиране норме ЗПП није млада, па је суд имао времена да се са њима упозна. Између осталог, објављени Закључак са саветовања грађанских и грађанско-привредних одељења Савезног суда, врховних судова и Врховног војног суда још од 15. и 16. 5. 1985. године гласи: „После упуштања у расправљање о главној ствари наступа преклузија за утврђивање вредности предмета спора, те се као вредност предмета спора има узети онај износ који је означен у тужби, односно вредност предмета спора означена у уводу првостепене пресуде.“¹⁸

Дакле, утврђивање другачије вредности предмета спора од оне коју је определио тужилац *ограничено је њреклузивним роком*. То значи да његовим пропуштањем престаје могућност промене утврђене вредности спора до окончања поступка. Овакав став је утемељен и у новијој пракси Врховног касационог суда.¹⁹

Супротно закону и судској пракси на закону заснованој, што је верификовано и ставовима највиших судова у држави њиховом активношћу изван суђења (саветовања), Привредни суд је у поступку у коме су супарничари успели у спору једино, и тек при одмеравању висине трошкова поступка, по „сопственом судијском уверењу“, арбитрарно, вређајући не само закон, него и темељна начела права, шестоструко умањио вредност предмета спора. Суд је тиме смањио и износ парничних трошкова, директно на штету сваког од добровољних супарничара, појединачно и свих заједно, у корист иностране, хрватске компаније.

Решењем о трошковима поступка суд је обавезао туженог да тужиоцима солидарно исплати износ од 2.800.000,00 динара на име трошкова заступања и целог поступка, док њихов стварни износ, на закону

17 ЗПП, чл. 33 ст. 3.

18 Јармила Лончар, Одређивање вредности предмета спора, Основни суд у Новом Саду – Електронски билтен, доступно на адреси: <http://bilten.osns.rs/presuda/sentensa?url=vrednost-predmeta-spora-3>, 19. 7. 2020, интернет извор без броја стране.

19 Решење Врховног суда Србије, Рев 172/01 од 11. 4. 2001. године, наведено у решењу Апелационог суда у Новом Саду, посл. број Р-52/16 од 30. 9. 2016. године, као и само решење Апелационог суда; извод из решења Вишег суда у Новом Саду, Посл. бр. Гж 832/2012 од 7. 8. 2013. године.

заснован, износи 15.289.800,00 динара. На описани начин, суд је досудио готово шест пута мању суму од износа који тужиоцима из првостепене пресуде припада сагласно закону и Адвокатској тарифи.²⁰ Тарифни број 13 АТ прописује да адвокату припада награда за пружене услуге *према вредности створа*.

2) Други пример

Привредни суд у Нишу, у другом саставу судског већа, је у истоветном предмету спора донео првостепену пресуду у спору друге групе тужилаца – акционара, против истог туженог. Овом пресудом, суд је применом истих одредаба ЗПП и АТ, које се наводе и у оспореној пресуди, законито утврдио висину предмета спора *према збиру свих илужничких захтева* акционара.²¹

Посебно је карактеристично да се ставови поступајућег Привредног суда у Нишу у анализираном случају разликују од ставова у идентичној чињеничној и правној ситуацији са истим туженим, не само у односу на ставове Привредног апелационог и Врховног касационог суда, већ и у спору који се пред истим судом водио по тужби друге групе активних супарничара поводом исте правне ствари, против истог туженог, у којима су пресуде донете истог дана – 13. 11. 2019. године, од стране два различита већа. Тако, исти суд, истог дана, у два истоветна предмета који се међусобно разликују једино по персоналном саставу добровољне супарничарске заједнице активних супарничара и, испоставило се, по „најмеродавнијој“ чињеници – по персоналном саставу судског већа истог суда, заузима различите ставове о истом правном питању. На тај начин је Привредни суд прекршио древно начело, којим сваки суд штити сопствени интегритет: *cursus curiae est lex curiae* – „пракса суда је закон суда“. За њега је, у конкретном случају, поштовање овог начела сасвим факултативно и ефемерно, на први поглед помало нелогично, али га судска пракса, под капом „слободног судијског уверења“ и „судија – то сам ја“, конвалидира не само штетом по странку, већ и последицама које су супротне ширим интересима и погубне су по морализацију односа у друштву.

20 Тарифа о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката – АТ, *Службени гласник РС*, бр. 121/2012 и 99/2020.

21 Пресуда Привредног суда у Нишу од 13. 11. 2019. (напомена: подаци о предмету се не наводе због анонимности, с обзиром на то да је поступак још увек у току): „Одлуку о трошковима суд је донео на основу чл. 150, 153, 154, 157 и 163, те је утврдио да тужиоцима припада право на накнаду трошкова по ТТ и АТ, и то: ... на име награде адвокату за састав тужбе и поднесака увећан за 50% за сваког од 16 тужилаца на основу тар. бр. 17 Тарифе... на име присуства адвоката сваком одржаном рочишту, увећан за 50% за сваког од тужилаца... на име заступања тужилаца на одложеном рочишту увећаног за 50% за сваког од заступаних....“

Истраживања меродавне литературе при изради овог рада обухватила су и вредан научни рад професора Правног факултета у Београду, др Драгора Хибер, „Побијање уговора о јемству у стечајном поступку“,²² у коме смо пронашли следећу његову констатацију:

„Готово као куриозитет (ако се евентуално не ради о смишљеном приступу како би се изазвала брза упућујућа реакција вишег суда) делује чињеница да су *два већа истој суда, истој дана*, донела две супротне пресуде о истом питању, према истом туженом – јемцу у стечају,²³ и то у примени истог законског правила којим се више деценија непромењено у нашем праву регулише једна иначе веома стара и стабилна правна установа: јемство. Ствар би могла остати на нивоу необичности и без коментара да се не ради о једном теоријски занимљивом и спорном питању..., које има и велики практични значај.“

Куриозитет је употпуњен и нашим истраживањем, јер се дешавања понављају у истом виду, уз примену истог стандарда. Из фусноте бр. 4 рада професора Хибер, коју је он деташирао из свог текста у подножну напомену, уместо да тамо и остане, да би куриозитет био употпуњен, испливала је директно у наш текст. Упућујућа подножна напомена потврђује невероватну доследност, са истом закономерношћу, на неки други дан, али зато на истом месту. Фуснота бр. 4 гласи: „Вид. пресуду Привредног суда у Нишу, посл. број 5 Р 92/213 од 17. 10. 2013.“

Из парцијалног истраживања које смо по систему узорка обрадили у овом раду, уз ризик да погрешимо, закључак би могао бити: предвидљивост исхода судског спора се заснива на правилу које би могло да гласи: о једном истом питању, исти суд просуђује у истом дану, према истом туженом на дијаметрално супротне начине. На такав закључак би коментар могао бити: „веровали или не.“

Оно у шта се не би могло сумњати је чињеница да је суд својим поступањем урушио древно начело чијом применом је дужан да чува и свој интегритет: *cursus curiae est lex curiae* – пракса суда је закон суда. Из описаних примера, ово правило остаје без дејства, сасвим је факултативно и ефемерно, на први поглед помало нелогично, али га судска пракса, под капом „слободног судијског уверења“ и „судија – то сам ја“, конвалидира последицама које су погубне по странку, супротне су ширим интересима и катастрофалне по морализацију односа у друштву.

22 Драгор Хибер, „Побијање уговора о јемству у стечајном поступку“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 1/2015, 59.

23 Једно веће је прихватило тужбени захтев нашавши да се поверилац може намиривати из стечајне масе дужника. Истоветан захтев другог тужиоца – суд је одбио. Председница оба већа је била исти судија. У нашем примеру поступале су две различите председнице већа, па се не може оценити да ли та чињеница поменути куриозитет увећава или смањује.

Да патологија судске праксе у наведеном смислу није акутна, сведочи и један случај, који се препричава међу генерацијама којима је било суђено да живе у СФРЈ, а судило им се као и данас.

3) Забележено казивање случаја из судске праксе

Две судије истог суда, по истим чињеничним и правним питањима, против истог туженог, донеле су дијаметрално супротне одлуке. Са временске дистанце, случај поприма сатирично-хумористички тон, тако да на читаоца након суморних анализа може деловати и релаксирајуће. Пример је из давне 1965/66. године, из периода познате „Привредне реформе“, у којој су, *према казивањима*:

„Све цене производа повећане за 24%, за исти проценат повећане су и плате. Динар је деноминирао, тако да су 100 старих од тада вредели 1 динар, а цена стране западне валуте је повећана. Био је то период када се, иако мало срамежљиво, инсистирало на рационализацији броја запослених у привреди. Е, ту је, код те рационализације, поента. Предузећа су покушавала, а понекад и успевала да пронађу „вишкове“ радне снаге, па је појединим радницима, у циљу успеха привредне реформе, престао радни однос. Тако је и „ПК Београд“, тада веома моћни пољопривредни комбинат, неким радницима и радницама, онима који музу краве, дао отказ. Тим поводом су две раднице ПКБ повеле радни спор. Заступао их је, давно покојни, адвокат Мариновић из Београда (и син му је, такође, био адвокат). Те две раднице поднеле су тужбе тадашњем Првом општинском суду у Београду, који се налазио у Кнез Михајловој улици бр. 50–52. По судском Пословнику, предмети су додељени неким суткињама – Катарини и Злати. Свака суди за себе по истом чињеничном и правном питању. Једна од њих је усвојила тужбени захтев, решење о престанку рада поништила и наложила ПКБ-у да ту радницу врати у радни однос. Друга суткиња је, у случају друге раднице, можда са мотивом да и она припомогне реформи, одбила тужбени захтев као неоснован. Адвокат Мариновић, старији, који је био познат и као познавалац књижевности, али и сарказма, у жалби у предмету у коме је изгубио спор, навео је она три позната основна разлога из ЗПП због којих улаже жалбу. У жалби се позвао на други предмет настао у суседној канцеларији истог суда, против истог туженог, по истом правном и чињеничном основу, указујући на неуједначеност судске праксе речима: „И када Ката и Злата, чија су врата уз врата, овако суде, ја се питам: о славни суде, како онда научити људе да исто суде, и то како оне у Крању, тако и оне у Врању.“²⁴

24 Случај из судске праксе казивао Антоније Симовић, специјалиста у области уговора у спољној трговини, истакнути дугогодишњи арбитар Сталне арбитраже при Привредној комори Србије.

4) Ставови о спроведеној анализи

Са осећајем сете постављамо питање који су разлози чињенице да судска пракса егзотичних острвских држава, каква је, на пример, Шри Ланка у Јужној Азији, афирмише примену начела *cursus curiae est lex curiae*,²⁵ а да Србија, која стреми европским вредностима, показује немоћ да своје судство отргне од све учесталијих појава пароксијалног и самовољног, „личног“ просуђивања судије.

Истина је да се без свеобухватније анализе, а не само на основу изнетих примера лоше праксе, закључци не би могли генерализовати. Свакако да би позитиван пример у вези са применом максиме „пракса суда је закон суда“ за истраживање о овом проблему могла бити пракса Сталне арбитраже при Привредној комори Србије, укључујући управо и материју надокнаде арбитражних трошкова која нам је позната.²⁶

Анализирано питање изазива разумљиво интересовање и у заједници адвоката у целој нашој земљи. Ставове из новијег периода рада судова о истом питању само због ограниченог обима рада дајемо у подножној напомени, као позитиван пример праксе која доприноси ефикасности и уједначавању судске праксе у јединственом правосудном систему Србије.²⁷

25 Sri Lanka Supreme Court, *Mohammadu Sally Fajurdeen and Others Vs. Samarakoon Mudiyansele Samarakoon and others*, Court Judgment of 15. 6. 2012, доступно на адреси: <https://www.legalcrystal.com/case/1151164/mohammadu-sally-fajurdeen-vs-samarakoon-mudiyansele>, 18. 7. 2020, интернет извор без броја стране.

26 Вид. одлуке Сталне арбитраже при Привредној комори Србије у Београду: Т-9/15, Т-7/17, Т-3/18 од 11. 3. 2019. године; као и Т-7/19 од 8. 7. 2020. године.

27 **Кратак преглед праксе судова**

1) Став Привредног суда у Београду

Привредни суд у Београду је у пресуди од 26. 10. 2017. године (напомена: подаци о предмету се не наводе због анонимности, с обзиром на то да је поступак још увек у току) одлучио о трошковима поступка с обзиром на висину збира вредности свих тужбених захтева акционара, а истоветан став је заузео и у пресуди 24Р-3109/2015 од 25. 1. 2016. Наведеним одлукама је правноснажно одлучено о трошковима супарничара странака, чији збир тужбених захтева износи 5.445.957,00 динара (што представља вредност спора). Правилно примењујући ЗПП и АТ, трошкови заступања су обрачунати на основу висине збира вредности свих тужбених захтева, са увећањем за по 50% за другу и сваку наредну странку.

2) Став Привредног апелационог суда Србије

Поред јасног става са поменутог Саветовања Привредних судова из 2018. године, и Привредни апелациони суд је у правно и чињенично истоветном предмету у поступку друге групе супарничара, из истог односа и против истог туженог, донео пресуду 4. 12. 2019. године (напомена: подаци о предмету се не наводе због анонимности, с обзиром на то да је поступак још увек у току), којом је у предмету са истим чињеничним и правним основом као у тексту описаном

Начином на који је определио висину предмета спора, а тиме и износ судских трошкова у поступку у коме су тужиоци у потпуности успели у спору, суд је обесмислио потпуни успех активних супарничара. Наиме, досуђена главница потраживања са припадајућом каматом није довољна да се намире дуговања супарничара по основу судских и адвокатских трошкова, обрачунатих сагласно закону и АТ?!

Наведена бесмислена судска пракса урушава и институт *добровољној* супарничарства, који несумњиво погодује начелу не само процесне економије у поступцима, већ и ефикасности функционисања система државне власти. Оваквим „дељењем корективне правде“, уместо једне парнице са добровољним активним супарничарима, судови ће све више бити затрпавани „соло“ тужбама унапред прогоњеним помисли супарничара да уђу у добровољну супарничарску заједницу. То је само једна од озбиљних последица управо описаног незаконитог и самовољног избора методе обрачуна трошкова, која је одабрана по систему слободног, одокативног просуђивања – „мало – много“.

Привреда вапи за условима стабилног пословања, чему непроцењиву штету наноси неуједначена и непредвидива судска пракса. Нужно је да се хијерархијски конципирана судска власт упорно и стално стара

случају одлучио о трошковима поступка на основу вредности предмета спора који је утврдио збиром свих вредности свих појединачних тужбених захтева добровољних активних супарничара. Износећи разлоге свог става о битним чињеницама, Привредни апелациони суд наводи: „Наиме, првостепени суд је определио износ такси према вредности спора коју је имао у време подношења тужбе, и то кумулацијом свих захтева свих тужилаца на укупан износ, а не применом одредби чл. 22 ст. 2 Закона о судским таксама. Пуномоћник тужилаца основано у жалби наводи да је првостепени суд погрешно обрачунао трошкове без увећања уз образложење да пуномоћнику тужилаца припада само право на максималну награду прописану тарифом, односно максималним износом за састав поднесака, заступање и састав жалбе. Међутим, одредбом тарифног броја 17 Тарифе о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката прописано је да када адвокат заступа више странака, награда му се по том основу додатно увећава за сваку радњу коју предузима за по 50% за другу и сваку наредну странку. У овом случају, увећан износ накнаде се обрачунава у односу на сваку процесну радњу понаособ, тако што се награда за заступање једне странке увећава процентом који одговара броју странака које адвокат заступа и у тренутку када се процесна радња предузима.“

3) Став ВКС

Одлучујући у поступку по ревизији која је поднета у предмету 24Р-3109/2015 и 1Пж-3036/16 против пресуде Привредног апелационог суда 1Пж-3036/16 од 22. 11. 2017. године, Врховни касациони суд је заузео став да је правилан обрачун трошкова према висини збира вредности свих тужбених захтева који се увећава за по 50% за сваку наредну странку. Извод из портала судова Србије – ток предмета П-3109/2015 (вредност 5.445.957,00 динара), доступно на адреси: <https://tpson.portal.sud.rs/tpprvs/>, 18. 7. 2020, интернет извор без броја стране.

да се објективизирају услови стручне предвидљивости и евалуације судских спорова, засновани на очекиваној примени правила на закону заснованим, а не на волунтаризму судије.

3. Пример незаконитог поступања извршног привредног суда као „начин очувања социјалног мира међу грађанима“

Тужилац је 9. 5. 2013. године поднео Привредном суду у Лесковцу предлог за извршење на основу веродостојне исправе ради намирења новчаног потраживања. Предлогом је предложен попис, процена и продаја седам станова у својини дужника, чија је укупна вредност неспорно прелазила вредност потраживања.

Суд је донео закључак којим је одредио извршење на свих седам станова. Упркос закључку, суд није предузимао било какве радње у циљу спровођења извршења, због чега је поверилац са више од 10 поднесака ургирао код суда. О примљене поднеске – суд се у потпуности оглушио.

Заинтересована трећа лица су 26. 5. 2014. године изјавила приговоре на дозволу извршења на предметним становима. Тужилац је указао суду да према императивној норми чл. 50 ст. 7 ЗИО подношење приговора трећег лица и покретање парничног поступка не спречавају извршење, односно да подношење тужбе трећег лица нема суспензивно дејство на поступак извршења. Упркос свему, извршни суд је остао неумољив и сматрао је да му његова мисија налаже да не спроводи извршење.

Након бројних, и без резултата поднетих поднесака, тужилац се 10. 10. 2014. године обратио председнику суда притужбом на рад поступајућег извршног судије Привредног суда. У свом изјашњењу, судија је изјавио: „Сматрам да ниједном својом радњом нисам утицао незаконито, већ, напротив [Sic!], сматрам да је свака моја предузета радња предузета у складу са начелом савесности и поштења и очувањем социјалног мира међу грађанима...“ На крају свог изјашњења, извршни судија, иако супротно императивним нормама ЗИО, веома јасно и изричито наводи: „...поступак извршења на предметним становима се неће наставити све до окончања парничних поступака.“

Тужилац је у својству извршног повериоца поднео укупно 11 поднесака суду, којима је ургирао да суд ипак, сагласно закону, спроведе извршење на постојећим становима у својини дужника, што је све остало без икаквог резултата. Извршни судија је на основу налога Високог савета судства Србије од 2. 3. 2015. године дао ново изјашњење о притужбама извршног повериоца на његов рад, којим је потврдио тачност

навода из свог изјашњења од 14. 10. 2014. године. Судија је посебно по-
двукао:

„Такође, одлично знам како гласи члан 50 ЗИО, али још боље знам да је изнад сваког закона Устав РС, као и да је чл. 58 ст. 1 Устава РС про-
писано: „Право на мирно уживање својине и друге имовине је зајемчено
право...“ Сматрам да би настављањем спровођења извршења могла на-
стати ненадокнадива штета за „власнике станова“ (прим. аут.: знаке на-
вода судија користи, чиме и сам истиче да трећа лица нису законски
власници, већ држаоци станова), која би притом изазвала и *социјалне
немире* (курзив аутор)...

Дакле, по чврстом уверењу извршног судије, свака његова пред-
узета радња је у складу са начелом савесности и поштења и очувањем
социјалног мира међу грађанима, како је и сам изјавио. Судија је тај
интерес подредио императивној законској норми, коју и сам „одлич-
но зна“, и коју је, могло би се констатовати, прогласио неуставном јер
би примена закона нанела трећим лицима штету, што би изазвало и
социјалне немире.

Услед неразумно дугог временског трајања извршног поступка
од преко шест година, тужилац је сагласно Закону о заштити права на
суђење у разумном року поднео приговор Привредном суду у Лесковцу.
Суд је донео решење 6 Р4 И 8/2019 од 18. 4. 2019. године којим је одбио
приговор. *Решење је донео исти судија који је њосћуиуао и у својсћиву
извршној судије у њредмејном извршном њосћуиуку?!*

Привредни апелациони суд Србије је усвојио жалбу тужиоца
решењем Рж и-45/19 од 12. 8. 2019. године, којим је утврдио да је тужи-
оцу повређено право на суђење у разумном року у извршном поступку
пред Привредним судом у Лесковцу у овом извршном предмету. При-
вредни апелациони суд је решењем наложио поступајућем судији да у
року од 15 дана од дана пријема решења предузме све радње у циљу
намирења потраживања извршног повериоца, овде тужиоца, уз истовре-
мени налог судији да у року од 30 дана извести председника Привредног
суда у Лесковцу које је конкретне мере предузео. У међувремену
је над извршним дужником покренут поступак принудне ликвидације,
који је окончан 28. 8. 2019. године његовим брисањем из Регистра при-
вредних субјеката. Услед очигледног незаконитог поступања суда, у
продуженом временском трајању од преко шест година и три месеца,
ликвидацијом дужника дефинитивно је престала могућност спровођења
решења и закључка о извршењу, као извршних судских исправа у циљу
намирења утврђеног новчаног потраживања тужиоца.

Извршни поверилац је 29. 8. 2019. године примио решење При-
вредног апелационог суда којим је утврђена повреда права на суђење у

разумном року, чиме је поверилац стекао право на правично задовољење, а сагласно Закону – и право на подношење тужбе за накнаду имовинске штете против Републике Србије, чија је искључива узрочно-последична веза незаконито поступање Привредног суда у Лесковцу.²⁸

Уместо да је ефикасним спровођењем извршења суд решио спор између самих привредних субјеката, услед незаконитог поступања суда није дошло до успостављања корективне правде у нарушеним односима еквиваленције између самих странака. Истовремено, ишчезли спор услед брисања извршног дужника незаконитим поступањем суда „прераста“ у спор између извршног повериоца и државе. У новонасталом спору, сходно начелу предвидљивости, у светлу законских прописа може се очекивати да тужена држава изгуби спор, на штету државног буџета а услед поступања суда као државног органа.

Потенцијално, штета по државу бива још већа када пресудама судија, који као упосленици државних органа, штитећи интерес „свог послодавца“, доносе незаконите одлуке сагласно начелу „савесности и поштења“ и очувању „социјалног мира грађана“, супротно императивним законским нормама, али у „интересу“ државе и државног буџета. Да ли судска власт има снаге да привреди и привредним друштвима обезбеди очекивани ниво корективне правде, као брану њиховом уласку у кружни ток зачаран арбитрарношћу „слободног судијског уверења“ при тумачењу и примени дистрибутивне правде државе?

IV Закључак

Судови су полуге корективне правде, која треба да ужива заштиту на основу захтева сваког правног или физичког лица које сматра да му је неко други својим поступањем или нечињењем повредио права загарантована правним поретком. Судовима је поверена најсензитивнија улога у подели државне власти. Они су органи за успостављање правде у споровима учесника привредно-правног промета у вези са њиховим међусобним споровима о непосредној примени дистрибутивне правде коју установљава законодавна власт.

Судска власт је, сагласно члановима 4, 142 и 143 Устава, јединствена на територији Републике Србије. Оснивање, организација, надлежност, уређење и састав судова уређују се законом. Судска власт је независна. Независност судске власти је предуслов независности судије и један од услова владавине права у друштву. Према Етичком кодексу, судија је у вршењу судијске власти независан и потчињен само Уставу и закону.²⁹

28 Закон о заштити права на суђење у разумном року, чл. 26 и 31.

29 Етички кодекс, *Службени гласник РС*, бр. 96/2010, принцип 1.

Он је слободан у заступању свог схватања, самосталан у утврђивању одлучних чињеница и примени права у стварима о којима одлучује. Тако широко поверење поклоњено судији основ је његове дужности да се о утврђеном чињеничном стању и о својим правним схватањима изјасни у образложењу одлуке коју доноси. Он је обавезан да на убедљив и јасан начин докаже да је у спроведеном поступку конкретну одлуку „у име народа“ донео на частан и честит начин, сагласно Уставу и закону.

Једино законитим решењем спора и успостављањем корективне правде суд испуњава своју функцију и уклања повреду дистрибутивне правде. Дакле, сваком судији је дата пуна слобода одлучивања, која није апсолутна. Она је строго „организована“; њене границе и формално-правне оквире дефинишу Устав и закон. Слобода самосталности и независности судске власти је „*слушкиња ѿверења ѿоклоњеној суду*“ да суд, искључиво применом важећег права – Устава и закона, отклони спор као патолошки вирус који прети да угрози социјалну, привредну, економску и сваку врсту стабилности у друштвеним односима.

Закон овлашћује и обавезује непосредно више судове, посебно највиши суд у систему државне судске власти – Врховни касациони суд (ВКС), да своју контролну функцију према судовима нижих инстанци не „покривају“ само својим ставовима у процесу суђења. И ван те делатности, ВКС је дужан да предузима мере у циљу уједначавања судске праксе у циљу владавине права у јединственом правосудном систему Србије. То јединство је неопходно. Судови на било ком делу територије Србије нису парохилјални органи локалних власти. Слободно судијско уверење не сме бити инструмент реализације било чијег интереса, осим реализације начела стриктне судске заштите права странака која им по закону припадају.

Сагласно својим правима и обавезама законом предвиђеним, ВКС је дужан да се стално стара да како мерама у процесу суђења, тако и мерама изван суђења, не оставља могућност судовима ниже инстанце да врше изигравање било које императивне законске норме (*agere in fraudem legis*), као ни изигравање законом заштићених интереса странке (*agere in fraudem partis*).³⁰

Улога Уставног суда је још шира. Он има надлежности како у контроли система дистрибуирања права и правде од стране државе, тако и у процесима одлучивања поводом њиховог нарушавања у циљу успостављања корективне правде у Републици. Одлуке и ставови Уставног суда, као окоснице изградње и очувања правне државе и владавине права, сваки суд мора поштовати при тумачењу правних норми које

30 О овоме детаљније вид. Марија Салма, „Забрана злоупотребе процесних овлашћења“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2009, 281–291.

примењује на конкретне случајеве. Свакако је за сва лица, а нарочито за привредна друштва од посебног значаја допуна Закона о уставном суду: одлуком којом се усваја уставна жалба, уставни суд ће одлучити и о захтеву подносиоца уставне жалбе за накнаду материјалне, односно нематеријалне штете.³¹ Благовременом допуном Закона о извршењу и обезбеђењу, одлуци Уставног суда је призната снага извршне судске исправе. На описани начин, Уставни суд је добио веома ефикасно средство да у оправданим случајевима директно и сам исправи грешке судија и судова који су у систему судске власти. Остаје да се види у којој мери и на који начин ће Уставни суд користити ова своја овлашћења, за која сматрамо да су за постојећу ситуацију у нашем судству сасвим оправдана.

Поред унутарсудске контроле, рад судова и судија је подвргнут суду стручне, научне и најшире јавности. Сматрамо да слобода одлучивања и независност судске власти истовремено подразумевају и највиши степен одговорности судије као носиоца поверене часне улоге судијске функције. Та одговорност је индивидуална. Системски је подвргнута вишестепеној контроли, која обухвата надзор кроз инстанционе судске поступке по поднетим правним лековима непосредно вишим судовима, као и контролу надлежних државних органа и јавних служби (адвокатура и др.) у процесу суђења.

Коначно, најодговорнији субјект за функционисање јединственог правосудног система и судске власти на сопственој територији је држава. Она је обавезна да свим легитимним средствима доприноси успостављању ефикасног правосудног система, лишеног утицаја извршне и законодавне власти на вршење судске функције, као и притисака било које врсте на рад судова. Држава је, једнако тако, дужна да оперативном применом мера контроле, надзора и на сваки законом допуштен начин санкционише и спречи нестручност, арбитражност, самовољу, а посебно злоупотребу начела независности и самосталности судске власти.

Судска власт је позвана да стално цени степен угрожености у функционисању сопственог јединствено конципираног система власти на основама уједначене судске праксе. Она је дужна да се стара и да спроводи сталну контролу резултата рада судија, посебно у судовима на нижем инстанционом нивоу. На тај начин ће се омогућити предвидљивост исхода у примени корективне правде, уз примену мера заштите од појаве патолошких стања која угрожавају функционисање друштва и државе.

31 Закон о Уставном суду, *Службени гласник РС*, бр. 109/2007, 99/2011, 18/2013 – одлука УС, 103/2015 и 40/2015 – др. закон, чл. 89 ст. 3.

Предвидљивост је услов сигурности и очувања вере у заједницу која располаже ефикасним средствима за успостављање равнотеже у нарушеним односима еквиваленције. У том светлу, судови су стубови не само корективне правде, већ и морализације читавог друштва у свим сегментима његовог живота, укључујући и привреду. Допринос морализацији друштва могу пружити само судије које су са аспекта стручних, етичких и моралних критеријума достојни да врше судијску функцију.

Судија је дужник основног интереса очекивања сваког учесника правног промета, привредног субјекта и сваког појединца у друштву да ће му суд на ефикасан начин успоставити пољуљану равнотежу у нарушеним друштвеним односима. Право на ту врсту очекивања му јемчи дистрибутивна правда установљена Уставом, законом и правним поретком.

Незаконито донете одлуке о спору странака у судским споровима погоршавају већ настало „болесно“ стање друштвеног организма. Тиме се то стање у привреди и друштву не отклања. Напротив, незаконитим поступањем судова – оно се додатно компликује. Свака грешка судије суштински опструира постигнуће основног циља чије се остварење очекује.

Члан 31 Закона о уређењу судова прописује да је једна од најважнијих обавеза ВКС да обезбеђује јединствену судску примену права и једнакост странака у судским поступцима. ВКС је донео посебан План активности ради уједначавања судске праксе.³² Већ у тачки 1 става 1 утврђује се да ВКС уједначава судску праксу судова:

„Одлучујући о ванредним правним средствима изјављеним у појединачним предметима, по одредбама процесних закона (ЗПП...), као што су:

а) изузетна ревизија (...члан 404 ЗПП из 2011. године)...“

Бројни правни ставови Уставног и Врховног касационог суда Републике Србије афирмишу нужност уједначавања судске праксе. Њиховом сублимацијом закључујемо да је:

- а) судска пракса облик права у коме се исказује право значење правне норме;
- б) степен обавезности правне праксе зависи од правне моћи суда који је њен аутор;

32 План активности ВКС, I СУ-7 24/2014 од 1. 4. 2014, доступно на адреси: https://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/PlanAktivnostiVrhovnogKasacionogSuda_0.pdf, 15. 7. 2020.

- в) правно схватање одговарајућег суда, који с обзиром на свој положај у систему судске власти има снагу деловања, мора се поштовати;
- г) правно схватање исказано у судској одлуци поводом тумачења меродавних правних норми делује и у односу на све *pro futuro* исте ситуације.³³

Просуђивање о (не)ефикасности судства нужно је темељити на степену доприноса које судство пружа законитим решењем спора странака и његовим отклањањем на начин који је у функцији очувања и унапређења услова привређивања као конститутивног елемента поверења у државне институције.

Сматрамо да је расправа стручне јавности, а понекад и контрола најшире јавности, о ефикасности рада судова допуштена. Она може бити делотворна и сматрамо да она не угрожава примену начела о самосталности рада судова; супротно – она само доприноси контроли права на слободно судијско уверење, које ширином поклоњеног поверења не допушта да буде изиграно његовом злоупотребом. Свака злоупотреба поверења која излази из оквира права на грешку свакога, па и судије, али која ни за кога не значи препоруку, па ни за судију, отвара врата самовоље која *ipso facto* чини судију недостојним за обављање поверене дужности.

Општа тема наших сусрета „Привредна друштва и привредно судство“ представља несумњиви допринос напорима да се судска власт позове и охрабри на сваки начин да у већој мери него до сада (са)дејствује у креирању благотворног привредног амбијента и правне сигурности у обављању привредне делатности како домаћих, тако и иностраних привредних друштава на тржишту Србије.

33 Правно схватање ВКС има неспоран утицај на одлуке нижестепених судова. То је у складу са захтевом за остваривање права на правично суђење. На тај начин правни став из одговарајуће судске одлуке постаје облик права, јер се његовим садржајем исказује право значење опште правне норме. У теорији се то означава као „облик у коме се правне норме налазе у свом ауторитативном или меродавном изразу.“ Вид. Радомир Лукић, *Увод у право*, Научна књига, Београд, 1972, 251. То се примарно чини у односу на одређену *in concreto* ситуацију и између одређених субјеката – странака у парничном поступку. На тај начин се не исцрпљује дејство судске одлуке, али тај став постаје обавезан за будуће исте правне ситуације. О овоме више вид. Република Србија – Апелациони суд у Београду, Обавезујуће образложење одлуке Уставног суда, доступно на адреси: <http://www.bg.ap.sud.rs/cr/articles/sudska-praksa/pravnashvatanja-stavovi-i-zakljucci-apelacionog-suda-u-beogradu/odeljenje-radnih-sporova/obavezujuce-obrazlozenje-odluke-ustavnog-suda.html>, 20. 7. 2020, интернет извор без броја стране.

Коришћена литература

- Васильевич Мирко, Чирич Александар, „Арбитражное соглашение и доктрина „компетенции-компетенции“: современные тенденции“, *Международный коммерческий арбитраж: вызовы современности* (ур. Н. Ф. Селивон, Т. Г. Захарченко, К. О. Даценко), Киев, 2017.
- Лукић Радомир, *Увод у право*, Научна књига, Београд, 1972.
- Обућина Јасминка, „(Не)намирење извршног повериоца применом чл. 153 Закона о извршењу и обезбеђењу“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2019.
- Салма Марија, „Забрана злоупотребе процесних овлашћења“, *Зборник радова Правној факултету у Новом Саду*, бр. 2/2009.
- Ђирић Александар, „Решавање спорова у националном и међународном привредном промету – не пропустите своје право на арбитражу“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2018.
- Хибер Драгор, „Побијање уговора о јемству у стечајном поступку“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 1/2015.

Aleksandar ĆIRIĆ, PhD

Full Professor at the Department of Legal Sciences of the State University of Novi Pazar, formerly Full Professor at the University of Niš Faculty of Law, Arbitrator and Vice President of the Permanent Arbitration at the Serbian Chamber of Commerce

(IN)EFFICIENCY OF THE JUDICIARY IN THE MATTER OF COMMERCIAL DISPUTES

Summary

In the introduction to the paper, the author presents views on the importance and role of law as an achievement of importance for life, economy and relations in every society and state. With his presentations, he tries to find the connection between the law and justice, briefly referring to the understandings of Plato, Aristotle, and Socrates. The author believes that the judge's task is to perform his difficult, honourable and responsible function in the judgment process, based primarily on the legal interpretation of regulations, in order to resolve disputes and establish a state of peace in the country, including the economy.

The aim of the paper is, in accordance with the theme of the Conference of the Association of Business Lawyers in Serbia – “Companies and Commercial Judiciary”, with the analysis of selected cases, which are examples of bad case law, to indicate the need to take measures in order to prevent and eliminate existing shortcomings in the activities of judicial authorities in Serbia.

Key words: *Commercial Courts. – Commercial Disputes. – Judicial Power. – Court Practice. – Jurisdiction in Cases of the Commercial Court in Prishtina. – Litigation Costs. – Illegal Conduct of the Court of Execution. – Free Conviction of the Judge – Prohibition of Abuse of Procedural Powers.*

Датум пријема рада: 28. 7. 2020.

Датум прихватања рада: 10. 9. 2020.